

SKOGENS I ÄLVKARHED

Antikvarisk medverkan vid renovering av brokvist

Skogens
Älvkarhed 8:8
Alfta socken
Ovanåkers kommun
Gävleborgs län
2025

Ulrika Olsson

Slutrapport
Lst dnr: 8620-2024
Beställare: Elin Skogens och Henrik Skogens Josefsson

Skogens i Älvkarhed

Antikvarisk medverkan vid renovering av brokvist

Skogens
Älvkarhed 8:8
Alfta socken
Ovanåkers kommun
Gävleborgs län
2025

Rapport 2026:20
Ulrika Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg
Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2026

Omslagsbild: Den färdigrenoverade brokvisten på hälsingegården Skogens.

Foto: Ulrika Olsson, 2025-10-29.

Länsmuseet Gävleborg medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons licensen CC-BY, undantag kartmaterialet:

© Lantmäteriet, dnr I2018/00110.

ISSN 0281–3181

Print: Trycktrean

Innehållsförteckning

Tekniska och administrativa uppgifter	4
Sammanfattning.....	5
Antikvarisk slutbedömning.....	5
Karta.....	6
Lagskydd.....	6
Kort historik och beskrivning	6
Orsaker till åtgärd	8
Utförda arbeten	11
Demontering.....	11
Timrad brokista	11
Gavelstycke.....	13
Trappa och broplan	14
Sidostycken, socklar och stolpar	15
Sidopanel.....	17
Kvarstående arbeten	18
Antikvariska iakttagelser.....	18
Källor.....	18

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	8620–2024
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2025-03-19
Länsmuseets diarienummer:	2025–67/310
Projekttid:	mars-oktober 2025
Platsbesök:	2025-02-21 2025-09-02 2025-10-29
Beställare:	Henrik Skogens
Antikvarisk medverkande:	Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg
Medverkande firmor:	Lassas Byggnadsvård, Bollnäs

Sammanfattning

Under sensommaren och in på hösten 2025 har Lassas Byggnadsvård, Bollnäs, renoverat brokvisten på det vita bostadshuset på hälsingegården Skogens i Älvkarhed. Projektet har inneburit att den gamla brokvisten demonterades för att en ny brokista skulle kunna timras. Brokvisten har därefter byggts upp igen, delvis med nytt virke och samtliga ytor har målats i kulörer hämtade från en kulördokumentation utförd av konservator Per Mattsson 1996. Brokvistens smycke; gavelfältet, har också renoverats. Ytorna har skrapats rena från löst sittande färg, mindre trälagningar har utförts och slutligen har gavelpartiet målats i kulörer baserade på den ovan nämnda kulördokumentationen.

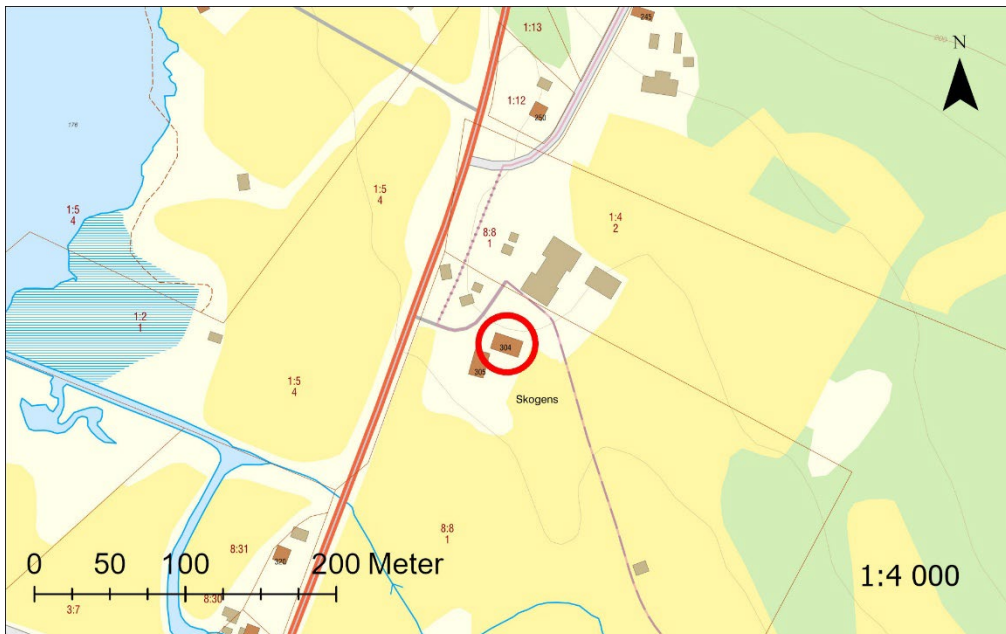
Beställare är fastighetsägarna Henrik Skogens Josefsson och Elin Skogens. För arbetena erhöll fastighetsägarna byggnadsvårdsbidrag från Länsstyrelsen Gävleborg, beslutet är daterat 2025-03-19, dnr: 8620–2024. Ulrika Olsson, byggnadsantikvarie på Läns museet Gävleborg, har haft rollen som antikvariskt medverkande. Under projekttiden har antikvarisk medverkande besökt fastigheten tre gånger; 2025-02-21, 2025-09-02 och 2025-10-29. Syftet med det första besöket var att på plats gå igenom de åtgärder som Lassas Byggnadsvård hade föreslagit i den ansökan som gått in till länsstyrelsen. Efter besöket sammanställde antikvarisk medverkande ett antikvariskt intyg, dnr: 2025–67/310, daterat 2025-02-26.

Antikvarisk slutbedömning

Renoveringen av brokvisten på hälsingegården Skogens i Älvkarhed är utförd med stor hantverksskicklighet och god materialkännedom.

Arbetena är godkända ur antikvarisk synvinkel.

Karta

Figur 1. Det vita bostadshuset på hälsingegården Skogens är inringad. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska webbkarta.

Lagskydd

Hälsingegården Skogens har höga kulturhistoriska värden och beslutet från Länsstyrelsen Gävleborg grundar sig på 2§ och 8§ i förordningen (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer.

Kort historik och beskrivning

Enligt släkttavlan har gården varit i släktens ägo sedan 1626. Det är dock okänt när de första byggnaderna uppfördes inom fastigheten. Det röda bostadshuset uppfördes 1793 som bostad till officer Gyllengam, vilken senare kom att flytta för att bosätta sig på Ranbogården i Mo socken, Söderhamn. Det vita huset uppfördes i typisk Voxnadalsstil år 1851. Huset rymmer flera välbevarade interiörer med tidiga ytskikt.

Ladugårdskomplexet, som är beläget norr om de båda bostadshusen, uppfördes 1892 efter ritningar av Olof Johansson som ligger bakom flera andra ladugårdar i trakten och därtill även bostadshus, de flesta uppförda i Edsbyn. Den tidigare ladugården låg söder om bostadshusen, därav de bevarade grindstolparna mot söder. Till fastigheten hör också härbren, en mängd lador och två fäbodvallar.

Det vita huset ligger i vinkel till det något äldre röda huset. Fasaderna på det vita huset är klädda med hyvlad vitmålad locklistpanel, med dekorativa detaljer i gråmålade pilastrar, knutbräddor, fönsteromfattningar och den profilerade takfoten. Det brutna sadeltaket är belagt med tvåkupigt rödbränt lertegel och på taket finns två murade skorstenar med utkragade krön. Brokvisten, som pryder husets södra långsida, är typisk för området

kring Alfta. Gavelstycket är tungt och bärs upp av förhållandevis klena svarvade stolpar som vilar på socklar med sidor med utsågade kreneleringar. Bjälklaget som bär upp gavelfältet har ett flertal profileringar och bårder. I gavelfältet sitter en bemålad dekoration i form av gryende solstrålar. På vardera sidan om dekorationen finns byggåret 1851 målat i en gulbrun kulör. Brokvistens gavelspets pryds av en krona med rik profilering och bemålning. Brokvisten är vit med utmålade detaljer i grågrönt, gulbrunt och lite rött. Panelen på brokvistens utsidor är gråmålad.

År 1996 erhöll ägarna byggnadsvårdsbidrag från Länsstyrelsen Gävleborg för renoveringar och ommålning på gården. Inom detta projekt åtgärdades också brokvistens stomme och ytskikt. I handlingarna kring byggnadsvårdsärendet finns en kulördokumentation framtagen av konservator Per Mattsson. Brokvisten tycks ha målats i samma kulörer som den redan var målad i vid den tiden. Slutligen berättade Olle Henriksson, boende i det röda bostadshuset på gården, att brokvistens tak renoverades med ny läkt och nytt tegel.

Figur 2. Hälsingegården Skogens sedd från söder på ett fotografi från omkring sekelskiftet 1800–1900. Till vänster syns bostadshuset som uppfördes 1793. Den ljus färgade byggnaden är den som är aktuell i detta projekt. Huset byggdes 1851 och bakom det skimtar den nybyggda ladugården, uppförd 1892. Fotot tillhör ägarna.

På det äldre fotografiet ovan kan konstateras att gavelstycket i brokvisten på det vita huset är ett annat än det som pryder brokvisten idag. Det nuvarande gavelstycket är högre och har brantare takfall, samt har ett rikare utformat listverk. Fotot avslöjar också att trapploppet vid tiden var lätt utställt. Utformningen på trapploppet innan projektstart var med näst intill parallella sidostycken.

Orsaker till åtgärd

Antikvarisk medverkande besökte gården ihop med Martin Karlsson från Lassas byggnadsvård, Bollnäs, 2025-02-21, för att tillsammans skapa oss en uppfattning om det tekniska skicket samt gå igenom de åtgärder som Lassas Byggnadsvård föreslagit.

En tydlig skada på brokvisten var en sättning på den västra sidan. Ägarna berättade att sättningen hade uppkommit för några år sedan. Via en lucka i brokvistens östra sida var det möjligt att inspektera brokvistens stomme. Traditionellt är stommen under en brokvist timrad och kallas då för brokista. Under den här brokvisten saknades dock en brokista. Brodelens underrede och stomme var sentida och bestod till största del av tryckimpregnerat virke. I konstruktionen kvarstod endast en traditionell timmerdel från en tidigare brokista. Det var den ”vinge” som sträckte sig ut från den östra sidan av brokvisten, det vill säga precis över luckan. Konstruktionen i tryckimpregnerat virke var sannolikt tillkommen i samma skede som renoveringar och ommålning utfördes på gården 1996 med hjälp av bidragsmedel från Länsstyrelsen Gävleborg, berättade Henriksson. I samband med att konstruktionen under brokvisten byttes, så byttes sannolikt även virket i trappan och broplanet, även detta virke byttes till tryckimpregnerat. Rötskadade delar fanns framför allt i sidostyckenas listverk. Färgen flagade i alla bemålade ytor.

Figur 3. Innan påbörjade arbeten. Brokvistens trappa och broplan vad uppstogade med tryckimpregnerat virke. Foto: Ulrika Olsson, 2025-02-21.

Figur 4. Innan påbörjade arbeten. I anslutning till luckan på brokivistens östra sida, fanns äldre delar bevarade från en tidigare brokista. Martin Karlsson från Lassas Byggnadsvård bedömde att den översta stocken förmodligen kan ha utgjort en del i den ursprungliga eller tidiga brokistan. Foto: Ulrika Olsson, 2025-02-21.

Figur 5 och figur 6. Innan påbörjade arbeten. Brokvistens trapplopp var nästintill rakt. På den östra sidan fanns en lucka som ledde in under brokvisten. Foto: Ulrika Olsson, 2025-02-21.

Figur 7 och figur 8. Innan påbörjade arbeten. Mellanrummet mellan socklar och stolpar utgjordes av tre brickor, varav den översta bedömdes som sentida av Martin Karlsson, Lassa's Byggnadsvård. Foto: Ulrika Olsson, 2025-02-21.

Utförda arbeten

Demontering

Innan demontering mättes brokvistens broplan upp.

För att få bort en del tyngd i gavelstycket så plockades teglet av. Därefter pallades gavelstycket upp så att de svarvade stolparna, socklarna och sidostycken kunde demonteras. Delarna demonterades så hela det bara var möjligt. Tryckimpregnerat virke i både ytor och den underliggande stommen sanerades bort.

Figur 9. Gavelstycket pallades upp innan underliggande delar demonterades och till viss del sanerades. På fotot är målningsarbetet slutfört och det enda som återstår på gavelstycket är monteringen av kronan och återmonteringen av takeglet. Foto: Ulrika Olsson, 2025-09-02.

Timrad brokista

Efter att stenläggningen under brokvisten hade säkerställts och justerats påbörjades timringen av en ny bärande brokista. Principen för brokistan är inspirerad av den brokista som timrades på hälsingegården Skindra inne i Alfta för några år sedan.

Timmervarven är sammanfogade genom trädymplingar samt hoptimrade med en stock längst in och en längst ut under trappan. Brokistan är timrad av furu, kulturtimmer K3.

Figur 10. Martin Karlsson, Lassas byggnadsvärd och Henrik Josefsson, ägare vid besöket då den nytimrade brokistan dokumenterades. Foto: Ulrika Olsson, 2025-09-02.

Figur 11. Här syns hur brokistans sidor är höjtimrade med en stock längst bak och en stock längst fram. Foto: Ulrika Olsson, 2025-09-02.

Gavelstycke

Kronan som pryder gavelstycket demonterades och har åtgärdats på verkstad. Dess översta del var rötad och har ersatts av en ny del i fet fura. Kronans baksidan är utskuren och lagad till ungefär dess halva tjocklek med fet fura. I övrigt behövde inga fler delar i gavelstycket lagas i eller kompletteras.

Texten med årtalet mallades av innan skrapning påbörjades. Läget för en tidigare text hittades under färgskikten. Det kunde konstateras att de kulörer som gavelstycket var målat i närmast innan detta projekt inte till fullo överensstämde med de kulörer som ingår i kulördokumentationen från 1996. Bland annat saknas den röda kulören helt i kulördokumentationen. Gavelstycket har målats i likhet med hur det var målat närmast innan projektets start. Dessa kulörer är till största del samstämmiga med kulördokumentationens kulörer. Målningen har utförts med linoljefärg från Engvall o. Claesson och i enlighet med deras anvisningar. Målningen är utförd under första halvan av sommaren 2025. Takfallens tegel har återmonterats.

Figur 12. Närbild på det renoverade gavelstycket. Kronans översta topp är nytillverkad. Nytt virke sitter även i bakre halvan av kronans tjocklek. Foto: Ulrika Olsson, 2025-10-29.

Trappa och broplan

Trappan och broplanet har klätts med virke av kärnfura. Vissa steg består av hoplimmade delar, några steg är hela med lite splintved längst in. Det äldre fotografiet har fungerat som förlaga då trapploppet har ställts ut.

Stegens och broplanets ytskikt är hyvlade med oxhyvel. Broplanets golv är inte spontat. Brädorna är stabiliserade genom en pluggning mellan brädorna. Virket i trappan och broplanet är obehandlat. Martin Karlsson föreslår att ytorna behandlas med uppvärmd linolja.

Figur 13. Den färdigrenoverade brokvisten på hälsingegården Skogens. Notera det lätt utställda trapploppet. Foto: Ulrika Olsson, 2025-10-29.

Figur 14. Stegens och broplanets ytskikt är hyvlade med oxhyvel som ger en levande yta. Foto: Ulrika Olsson, 2025-10-29.

Sidostycken, socklar och stolpar

Sidostyckena, socklarna och stolparna har åtgärdats på verkstad. Ytorna har skrapats rena från löst sittande färg. När trappa och broplan var färdigställda återmonterades sidostycken, socklar och stolpar. Socklarna har försetts med nya lister. De översta brickorna mellan socklar och stolpar har nyttillverkats, liksom brokvistens bänkar. Alla nya trädelar är av kärnfura.

Alla ytor har målats med linoljefärg från Engvall o. Claesson och i enlighet med deras anvisningar och i kulörer i enlighet med färgdokumentationen från 1996.

Figur 15 och figur 16. De översta brickorna under stolparna är nytillverkade. Foto: Ulrika Olsson, 2025-10-29.

Figur 17. Nya lister har tillverkats kring socklarna liksom nya bänkskivor. Kompletteringsmålning kvarstod vid slutbesiktningen. Foto: Ulrika Olsson, 2025-10-29.

Sidopanel

Panelen i sidorna består av nytt virke av kärnfura. Panelen är skrubbhyvlad. Panelen har målats på plats med linoljefärg från Engvall o. Claesson och i enlighet med deras anvisningar och i kulörer i enlighet med färgdokumentationen från 1996.

*Figur 18 och figur 19. Panelen i sidorna, liksom trappans sidostycken är nytillverkade.
Foto: Ulrika Olsson, 2026-10-29.*

Figur 20. Den färdigrenoverade brokvisten på hälsinggården Skogens. Foto: Ulrika Olsson, 2025-10-29.

Kvarstående arbeten

Vid slutbesiktningen kvarstod målning av takets och lapparnas insidor. Målningen ska slutföras under sommarsäsongen 2025.

Antikvariska iakttagelser

Den nya sidopanelen har monterats utan en lucka. Brokvistens stomme och undersida är möjlig att besikta via en dörr in till husgrunden från den östra gaveln.

Brokvisten har målats i kulörer likt de som de hade närmast innan reoveringen. Kulörerna är hämtade från färgdokumentationen från 1996, men färgsättningen stämmer inte helt överens med hur kulörerna är presenterade i färgdokumentationen.

Virket i trappa och broplan är obehandlat. Martin Karlsson föreslår att ytorna kan strykas med uppvärmd linolja.

Figur 21 och figur 22. Gavelfältet före och efter reovering. Den röda kulören som finns i blommor och solstrålar finns inte upptagen i färgdokumentationen. Enligt färgdokumentationen var lapparna (rutorna längst ner) målade vita innan ommålningen 1996.

Foto: Ulrika Olsson, 2025-02-21 och 2025-10-29.

Källor

Besiktningssprotokoll, Länsstyrelsen Gävleborg, 1996-07-05, dnr: 22-10047-95

Färgdokumentation Per Mattsson, odaterad, sannolikt 1996

Länsmuseet Gävleborg, Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle. lansmuseetgavleborg.se

